

Účastníci řízení, procesní zastoupení, úkony účastníků

Petr Lavický

1. 10. 2010

Osnova přednášky

- Účastníci řízení
- Procesní zastoupení
- Procesní úkony účastníků

Účastníci řízení

Část I.

Základní otázky

- Kdo je účastníkem konkrétního řízení?
- Je účastník způsobilý být účastníkem a má procesní způsobilost?
- Je účastník věcně legitimován?

1) Kdo je účastníkem
řízení?

Definice účastníků řízení

- 1. definice: účastníky jsou **žalobce a žalovaný**
 - Platí ve **sporném řízení** (§ 90)
- 2. definice: účastníky jsou **navrhovatel a ti, o jejichž právech a povinnostech má být v řízení jednáno** (§ 94 odst. 1)
 - Platí pro **nesporná řízení**, která lze zahájit i bez návrhu
- 3. definice: účastníky jsou **navrhovatel a ti, které zákon za účastníky označuje**

a) Účastníci sporného řízení

Definice účastníků (§ 90)

- Účastníci sporného řízení = **procesní strany**
 - Strana žalující
 - Strana žalovaná
- **Princip dvou stran v kontradiktorním postavení**
 - V každém sporu jsou jenom 2 strany
 - Zákaz sporu se sebou samým (např. žalovaný se stane dědicem žalobce)

Formální pojetí účastenství

- Strany jsou určeny ryze **formálně** (procesně) a **nezávisle na hmotném právu**
 - žalobcem je ten, kdo podává žalobu
 - žalovaným ten, koho žalobce označil v žalobě
- Hmotněprávní vztah **není** předpokladem účastenství; materiální pojetí účastenství ve sporu bylo překonáno na přelomu 19. a 20. stol.

Procesní společenství

- Podle toho, na které straně je několik účastníků
 - Aktivní společenství
 - Pasivní společenství
 - Obapolné společenství
- Podle povahy práv a povinností mezi účastníky
 - Samostatné společenství (§ 91 odst. 1)
 - Nerozlučné společenství (§ 91 odst. 2)

Vedlejší účastenství (intervence)

- Vedlejším účastníkem je **třetí osoba**
- Tato osoba má sama **právní zájem na vítězství strany**, kterou podporuje
 - Např. riziko regresu
- Procesní stranu podporuje svou **procesní činností**
 - Nesmí odporovat procesním úkonům hlavní strany

Hlavní intervence (§ 91a)

- Probíhá-li spor o určité právo nebo věc mezi dvěma osobami, může **proti oběma podat žalobu třetí osoba**, která má zato, že **právo či věc patří jí**
- V intervenčním procesu je třetí osoba žalobcem, na straně žalované vzniká procesní společenství účastníků řízení základního procesu
- Vyhoví-li soud hlavnímu intervenientovi, zamítne žalobu ze základního procesu

b) Účastníci nesporného řízení

2. Definice (§ 94 odst. 1)

- Účastníky jsou
 - **navrhovatel a**
 - **ti, o jejichž právech a povinnostech má být v řízení jednáno;**
 - účastníky řízení o určení neplatnosti manželství nebo o určení, zda tu manželství je či není, jsou pouze manželé
- Platí pro řízení, která lze zahájit **i bez návrhu** (viz § 81 odst. 1); je-li však v tomto řízení okruh účastníků výslovně vymezen, má tato úprava přednost (např. dědické řízení)

Změny v účastenství (§ 94 odst. 3 a 4)

- Neúčastní-li se řízení ten, o jehož právech a povinnostech se jedná, soud jej **přibere do řízení jako účastníka**
- Účastní-li se naopak někdo, o jehož práva a povinnosti v řízení nejde, soud jeho **účast ukončí**
- Účastenství se odvozuje od **hmotného práva**; to je možné jenom v nesporech, ve sporném řízení je to zcela vyloučeno

3. Definice (§ 94 odst. 2)

- Účastníky jsou
 - **navrhovatel a**
 - **ti, které zákon za účastníky označuje**
- Okruh účastníků je vymezen zákonem (např. dědické řízení, osvojení, úschovy, povolení uzavřít manželství)
- Mimo rámec nesporného nalézacího řízení se této definice využívá i v
 - Řízení podle části páté OSŘ (§ 250a)
 - Řízení o výkon rozhodnutí (§ 255)
 - Insolvenčním řízení (§ 14 odst. 1 IZ)

2) Způsobilost účastníků

Způsobilost být účastníkem řízení

- Způsobilost být účastníkem řízení (procesní subjektivitu) má
 - Ten, kdo má způsobilost k právům a povinnostem podle hmotného práva (viz § 7 OZ, § 6 a § 10 ZP), tj.
 - FO (včetně nascitura) a PO
 - Ten, komu ji zákon přiznává (třebaže není subjektem práva)
 - Např. správce daně

Zkoumání způsobilosti být účastníkem řízení

- **Procesní podmínka**
- Nedostatek způsobilosti být účastníkem je neodstranitelným nedostatkem procesní podmínky → **zastavení řízení**
- Dojde-li k její ztrátě v průběhu řízení, je v určitých případech možné **procesní nástupnictví** (§ 107)

Procesní způsobilost

- Způsobilost vést proces sám nebo prostřednictvím zvoleného zástupce, tj. způsobilost před soudem účinně samostatně jednat (tj. činit procesní úkony)
- Účastník má procesní způsobilost **v rozsahu, v jakém má způsobilost k právním úkonům** podle hmotného práva (§ 8 a násl. OZ, § 6 a § 10 ZP)
- Výjimečně
 - Má procesní způsobilost i ten, kdo není hmotněprávně způsobilý (např. § 186 odst. 3)
 - Ten, kdo je hmotněprávně způsobilý, nemá procesní způsobilost (§ 23)

Zkoumání procesní způsobilosti

- Podmínka řízení
- Nedostatek **lze odstranit**: soud je povinen zajistit, aby nezpůsobilý účastník byl zastoupen
 - Zákonným zástupcem (§ 22) nebo
 - Opatrovníkem (§ 176, § 192, § 29)

3) Věcná legitimace

Věcná legitimace

- **Aktivní** věcná legitimace – žalobce je nositelem subjektivního hmotného práva, které u soudu uplatnil
- **Pasivní** věcná legitimace – žalovaný je nositelem subjektivní povinnosti, které se po něm žalobce domáhá nebo která má být určena

Nedostatek věcné legitimace

- Věcná legitimace ve sporném řízení **není podmínkou řízení ani předpokladem účastenství** → její nedostatek nevede k zastavení řízení
- Věcná legitimace je předpokladem **důvodnosti (úspěšnosti) žaloby**; není-li dána věcná legitimace, soud žalobu **zamítne** (jde o meritorní, nikoliv procesní rozhodnutí)

Procesní zastoupení

Část II.

Pojem

- Zástupce
 - ten, kdo **jedná za jiného jeho jménem**; práva a povinnosti vznikají přímo zastoupenému
- Zastoupení v civilním procesu
 - je **procesním institutem** → nutno odlišovat od zastoupení podle hmotného práva
 - řídí se procesním právem; hmotné se použije jenom podpůrně

Dva aspekty zastoupení

- Procesní poměr mezi zástupcem a zastoupeným (**vnitřní vztah**)
- Procesní poměr mezi těmito osobami na straně jedné a soudem i ostatními osobami, účastníčími se procesu na straně druhé (**vnější vztah**)

Druhy zastoupení

- Zastoupení na základě
 - zákona
 - plné moci
 - rozhodnutí

1) Zákonné zastoupení

Případy zákonného zastoupení

- Účastník (FO) **není procesně způsobilý** (§ 22)
- Účastník (FO) s **částečnou způsobilostí k právním úkonům** (§ 23)
 - soud může rozhodnout o povinnosti zastoupení zákonným zástupcem, přestože by účastník v této věci mohl jednat samostatně
 - důsledkem je úplná procesní nezpůsobilost pro dané řízení (hmotněprávní způsobilost je nedotčena)

Zákonní zástupci nezletilého

- Rodiče (§ 36 ZR)
 - kterýkoliv z nich
 - v případě neshody rozhodne soud (§ 49 ZR)
- Poručník (§ 78 ZR)
- Kolizní opatrovník (§ 37 odst. 2 ZR)
- Pěstoun (§ 45c ZR)
- Opatrovník jmění (§ 37b ZR)
- Osoba, již bylo dítě svěřeno do výchovy (§ 45 ZR)

Zákonní zástupci osoby zbavené (omezené) způsobilosti k PÚ

- Opatrovník (§ 27 odst. 2 OZ)
- Kolizní opatrovník (§ 30 OZ)

Nedostatek zastoupení zákonným zástupcem

- Odstranitelný nedostatek procesní podmínky
- Soud
 - dá podnět k ustanovení opatrovníka
 - sám opatrovníka ustanoví, je-li tu nebezpečí z prodlení (§ 29 odst. 1)
- Obdobné platí u ztráty procesní způsobilosti v průběhu řízení [viz též § 109 odst. 1 písm. a) a § 56]
- Zmatečnost [§ 229 odst. 1 písm. c)]

2) Zastoupení na základě plné moci

Vznik procesního zmocnění

- Dohoda o plné moci
 - příkazní smlouva (§ 724 a násl. OZ)
 - mandátní smlouva (§ 566 a násl. ObchZ)
- Dohodou vzniká hmotněprávní vztah
- Procesní poměr vzniká udělením plné moci pro zastupování v řízení před soudem
 - obsahem vnitřního procesního poměru jsou práva a povinnosti zastoupeného a zástupce v procesu
 - obsahem vnějšího vztahu jsou práva a povinnosti ve vztahu k soudu a dalším osobám

Plná moc

- Jednostranný procesní úkon (nikoliv úkon hmotněprávní) → zmocnitel musí mít procesní způsobilost
- Plnou moc zmocněnec nepodepisuje (jde o jednostranný úkon zmocnitelův)
- Druhy
 - procesní plná moc
 - prostá plná moc

Procesní zmocněnci

- Procesními zmocněnci mohou být
 - fyzické osoby
 - právnické osoby
 - správní orgán uvedený v § 26 odst. 2
- Zásadou je zastoupení FO; PO a SO mohou zastupovat jenom v případech stanovených zákonem
- V téže věci může mít účastník jenom jednoho zvoleného zástupce

Fyzické osoby jako zmocněnci

- Advokát (§ 25)
- Notář (§ 25a)
- Patentový zástupce (§ 25b)
- Obecný zmocněnec (§ 27)

Advokát

- Může zastupovat v kterékoliv věci
- Lze mu udělit pouze procesní plnou moc
- Právo substituce - oprávnění dát se zastoupit
 - jiným advokátem
 - s výjimkou případů povinného zastoupení advokátním koncipientem nebo svým zaměstnancem jako dalším zástupcem

Notář

- Může zastupovat jen v rozsahu vyplývajícím z NŘ
 - v řízení podle části V. OSŘ
 - v některých nesporných řízeních
 - ve věcech souvisejících se správou majetku
- Lze mu udělit pouze procesní plnou moc
- Právo substituce
 - jiným notářem
 - s výjimkou povinného zastoupení notářským kandidátem nebo koncipientem

Patentový zástupce

- Rozsah oprávnění zastupovat je omezen na věci vyplývající ze zákona č. 417/2004 Sb., o patentových zástupcích
 - spory týkající se průmyslového vlastnictví
- Nemůže zastupovat v řízení o dovolání
- Lze mu udělit i prostou plnou moc

Právnícké osoby jako zmocněnci

- Odborová organizace (§ 26 odst. 1)
 - zastupování svých členů krom obchodních věcí
- Spolek chránící před diskriminací (§ 26 odst. 3)
- Spolek chránící autorská práva (§ 26 odst. 4)
- Stát (§ 26a)
 - zastupování obcí
 - je-li proti obci uplatněn nárok na určení vlastnictví k nemovitosti, kterou obec nabyla od státu nebo na její vyklizení

Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí jako zmocněnec

- Jde-li o věci se vztahem k cizině, může zastupovat v řízeních
 - ve věcech péče o nezletilé
 - o určení nebo změnu vyživovací povinnosti
 - o výkon rozhodnutí ukládajícího povinnost k placení výživného

Zánik zmocnění

- Odvolání zmocnitelem nebo výpověď zmocněncem
 - jednostranný procesní úkon adresovaný soudu
- Udělením plné moci novému zmocněnci
- Ztrátou procesní subjektivity zmocnitele nebo smrtí či zánikem zmocněnce
- Dnem právní moci rozhodnutí, jímž bylo skončeno řízení, pro které byla udělena

3) Zastoupení na základě rozhodnutí

Část III. 3.

Případy zastoupení na základě rozhodnutí

- Zastoupení procesně nezpůsobilé FO a PO, za kterou nemá kdo jednat (§ 29 odst. 1 a 2)
- Zastoupení procesně způsobilého účastníka (§ 29 odst. 3)
- Zastoupení na základě tzv. práva chudých (§ 30)

Zastoupení procesně nezpůsobilé FO

- Předpoklady
 - FO není procesně způsobilá a
 - nemá zákonného zástupce (viz § 22)
- Postup soudu
 - není-li nebezpečí z prodlení, dá podnět soudu péče o nezletilé nebo opatrovnickému soudu, aby ustanovil opatrovníka
 - je-li nebezpečí z prodlení, ustanoví opatrovníka (pouze pro toto řízení) sám

Zastoupení PO podle § 29 odst. 2

- Předpoklady
 - není zde osoba oprávněná za PO jednat, zejména PO nemá ustanoven statutární orgán a není zde ani jiná osoba uvedená v § 21 nebo
 - je sporné, kdo je osobou oprávněnou jednat za PO (např. dvě valné hromady navzájem popírající platnost svého zvolení)
- Postup soudu
 - je-li nebezpečí z prodlení, ustanoví PO zástupce

Zastoupení procesně způsobilé FO (§ 29 odst. 3)

- Důvody
 - neznámí dědicové zůstavitele
 - pobyt účastníka není znám
 - nepodařilo se doručit na známou adresu v cizině
 - FO byla stížena duševní poruchou nebo z jiných zdravotních důvodů se nemůže nikoliv jen po přechodnou dobu účastnit řízení
 - FO se není schopna srozumitelně vyjadřovat
- Postup soudu
 - Soud ustanoví opatrovníka, nebo přijme jiné vhodné opatření [např. přeruší řízení - § 109 odst. 2 písm. a)]
- Vždy lze ustanovit advokáta

Zastoupení podle § 30

- Předpoklady
 - účastník (FO i PO) splňuje předpoklady osvobození od soudních poplatků (viz § 138)
 - účastník požádá o ustanovení zástupce (poučovací povinnost soudu)
 - zástupce je nezbytný k ochraně jeho zájmů
- Postup soudu
 - ustanovení zástupce, jímž zpravidla bude advokát
- Náklady zastoupení platí stát (§ 140 odst. 2)

Procesní úkony účastníků

Část III.

Pojem procesních úkonů

- Procesní úkon
 - projev vůle subjektu řízení
 - jehož předpoklady a následky (účinky) upravuje procesní právo
- Nutno přísně odlišovat od hmotněprávních úkonů
 - např. vady procesních úkonů nelze posuzovat dle práva hmotného
 - hmotněprávní úkon může být někdy zahrnut do PÚ (např. výpověď do žaloby o přivolení výpovědi z nájmu bytu)

Druhy procesních úkonů

- Dispoziční a prosté PÚ
 - dispozice řízením
 - dispozice předmětem řízení
- Jednostranné a dvoustranné PÚ
 - procesní smlouvy
 - výjimečně lze u dvoustranných PÚ analogicky užít hmotněprávní úpravy vad PÚ k zaplnění mezer
 - u jednostranných PÚ se hmotné právo nepoužije ani analogicky

Náležitosti podání (§ 42 odst. 4)

- Kterému soudu je určeno
- Kdo jej činí
- Které věci se týká
- Co sleduje
- Podpis
- Datum

Odstraňování vad podání (§ 43)

- Usnesení
 - výzva k odstranění vad podání
 - stanovení lhůty
 - poučení, jak je třeba opravu nebo doplnění provést
 - poučení o následcích neodstranění vad
- Není-li vada odstraněna a (kumulativně) nelze-li proto v řízení pokračovat
 - ➔ podání, kterým se zahajuje řízení, soud odmítne
 - ➔ k ostatním podáním nepřihlíží